

JURAJ JURAJEVIČ:

• Pisatelj-proslavnik Janko Leban.

losk-plosk-plosk! Bunk-bunk-bunk! Ata, odprite, ata, odpri-i-te! —

Drobna ročica našega „Benjaminčka“, najmlajšega sinka — dvanajstega po številu — je ploskala in bunkala ob vrata moje pisarnice. In otroški njegov glasek je zopet in zopet zadonel in odmeval od vseh vogalov velike, temne veže: „Ata, odprite, ata, odpri-i-te!“ — Zadnji „odpri-i-te“ je bil izgovorjen zateglo, presekanu in manj proseče kakor zapovedajoče, skoro

ostro.

Saj pravim, tako majceno dete še, pa že tak svojeglavček! Zahtevati že hoče, zapovedoval bi že rad; oho, tega pa že ne!

„Odpri-i-i-te!“

Zaštorkljalo je zunaj, zabrkljalo in z drobnimi nožicami zacepetalo.

Saj pravim in še enkrat rečem, ta drobiž mali, s „perjem“ bi ga bilo komaj za pol dobre zibelke, pa že hoče imeti prvo besedo v hiši! Naka, ne boš!

Vržem pero iz rok ter grem in odprem vrata. Pošteno sem ga namerjal ošteti, saj pa je tudi zaslužil: se je že moral zopet izmotati oprezno od družbe ter se ob napol odprtih vratih izmuzniti neopazno izpod nadzorstva, drugače bi ne mogel pricapljati semkaj. In kaj bi bilo, da bi jo zopet popihal na ulico, kakor že tolikrat in bi hodil po mestu pokonci, samozavestno, kakor da bi bilo pol Ljubljane njegove, pa bi revše še domov ne znalo. Zvonček bi mu morali natveziti okolo vratu, da bi ga slišali in bi vedeli, kod ga iskati; nó, in zdaj mi štrbunka na vrata ter zahteva, zahteva . . . Pošteno sem ga torej namerjal ošteti in po vsej pravici, zaslužil bi bil. Toda komaj sem odprl vrata, štrbosk je reklo, in mali paglavček se je valjal po tleh z razbitim noskom, rdeča kri je tekla po preprogi, vpil je, kakor da bi ga bili drli na meh, vsa hiša je letela skup in izpraševala: „Kaj je? Ali se je močno? Ste že poslali po zdravnika? . . .“

Umili smo ga, ocedili, mašili nos . . . naposled se mu je ustavila kri, in mali je utihnil. Drugi so odšli, ostal je zopet sam pri meni, iz pisarnice ne gre rad izlepa. „Darček!“ sem vzkliknil tedaj. Božidar mu je pravzaprav ime, a kličemo ga nakratko za Darčka; jaz trdim, da ni „božji dar“ ta nepridiprav, ampak „božja kazen“, čemur pa odločno ugovarja on sam, pa tudi mama in drugi potegnejo z njim. „Darček!“

sem torej vzkliknil ter ga karal, očitajoč mu, kako od sile je neroden, da si gre na gladkem in ravnem nosek do krvavega zbijati, a mali ni slušal mojih besed, se ni zmenil za očetovska svarila, le tja v omaro je gledal, pa se zagledal v knjige s pisanimi platnicami in hitel praviti: „Atek, knjigo! Atek, knjigo dajte! Atek, knjigo bom gledal! Ali slišite, ali ste gluhi? Knjigo dajte, knji-i-go!“

JANKO LEBAN
PRED PETDESETIMI LETI

Kaj sem hotel, nosek ga je še bolet, prijemal se je nalahko zanj in ga zdajpazdaj pogladil, kakor da ga zdravi s takim božanjem. Moral sem imeti ozir na sinka s pobitim noskom ter sem šel in odprl omaro pa mu dal prvo knjigo, ki mi je prišla pod prste, nisem gledal, katero, samo to vem, da mladinsko s podobo na platnicah.

Zahvalil se je za knjigo, kakor se pač otrok zna, potem pa se je zagledal v živo barvano sliko na platnicah. V trenutku se je uživel v življenje, ki ga je predstavljal slika. Videl sem, kako so mu zažarele oči. S prstkom je kazal zdaj tu, zdaj tam na sliki, in nasmeh se mu je zazibal na ustnih. Kmalu je bil kakor doma na sliki. Jel je ogovarjati podobe, govoriti z njimi, se jim smejati. Na pobiti nosek je popolnoma pozabil. Pa kmalu se je naveličal slike na platnicah; odpiral je knjigo, listal in brskal po njej, stikajoč za podobami, a dobil ni nobene, ker nobene ni bilo v knjigi. Drugekrati se je ob takih prilikah hudo razljutil, vrgel knjigo v stran in zavpil: „Drugo!“ Ne tako danes. Prijel se je iznova za nosek ter ga pogladil, nato pa odprl prvo stran v knjigi ter „čital“: „Darček — priden, mama pridni, atek pridni . . .“ Z drobčkanim prstkom je kazal vrstice, zdaj zgoraj, zdaj spodaj, potem na desno, levo in zopet zgoraj, spodaj . . . pa iznova čital: „Julij priden, Rado tud'. Pa mucka, kokoška, zajček . . .“

Tako je čital, po svoje seveda. Ni ene črke ni poznal, triletni otrok še ne hodi v šolo, da bi se jim priučil, ampak „čital“ je le in se pri tem držal modro, kakor da kdove kako modre stavke izgovarja. Kajpak, vse sproti se jih je izmišljal, ampak „čital“ je le . . .

Pa mu ponagajam.

Stopim k njemu, pokažem s prstom v knjigo in „čitam“: „Darček ni priden, kokoška že še, mucek pa ne . . .“ Takoj mi popravi mali in „čita“ z vso resnobo: „Darček je priden, kokoška je pridna, mucka je pridna . . .“ „Čital“ je samozavestno kakor človek, ki ve, da je tako in nič drugače.

Hipoma se ustavi. Prstek položi na ustna, z očmi pogleda nekam v daljavo, z levico drži za odprto knjigo. Očividno je mali nekaj razmišljal. A kmalu odpre novo stran in s prstkom kazaje „čita“ po zlogih: „To je Jan-ko Le-ban . . .“

Debelo sem pogledal in nisem vedel, kaj bi rekel. Kje je zvedel ta majceni „piščanec“ za to čestito ime? In da si ga je zapomnil? Kako je to mogoče? . . .

Nisem si še mogel odgovoriti na ta vprašanja, že sem se moral še bolj čuditi; mali je „čital“ zlogovaje dalje: „Jan-ko Le-ban je pi-sa-telj.“

Ostrmel sem. „Ali si že videl tega gospoda?“ vprašam za nekaj hipov začudenja Darčka. In Darček je čisto mirno pokazal drugo vrsto ter „čital“: „Jan-ko Le-ban je v so-bi na ste-ni.“

„Ali sem prav slišal? Janko Leban je v sobi na steni . . . Ali je to mogoče? So moji možgani še v redu?“ Tako sem se izpraševal. In mali je ponovil, čitaje mirno kakor šolarček v abecedniku: „Jan-ko Le-ban je v so-bi na ste-ni.“

Zgrabil sem sinčka s knjigo vred in hitel z njim v sobo. In še takrat je ponavljal mali: „Jan-ko Le-ban je v so-bi na ste-ni.“

Moj mali Darček me je še enkrat * zgrabil za brado ter povedal: „Atek

V sobi je bila zbrana družina in nekaj bližnjih mladih prijateljev, navdušenih za milo majko Jugoslavijo in nje procvit. Spoznal sem jih takoj; nekateri so že kovali pesmi in se urili v pisateljstvu, drugi so hodili na naš vrt k telovadskim igram in smo se spoznali. Zanimali so se vsi zlasti za slovensko in slovansko slovstvo, pa tudi z važnimi pojavi v svetovni književnosti so se pridno bavili. Častili in ljubili so velike može, posebno še pesnike in pisatelje s tako silo mlade duše, kakršna je lastna le nepokvarjeni, ukaželjni in delavni slovenski mladini.

Storil se je že mrak, luči so bile prižgane, okna zastrta.

„Atek, Lebanov večer praznujemo,“ mi je šepnil na uho starejši sin — dijak.

Na vzvišenem mestu na steni je visela slika Janka Leban, vsa v mladem, svežem cvetju. Sinček v naročju me je prijel za brado, pogledal v oči in kažoč na sliko deklamiral: „To je Jan-ko Le-ban.“

Na belo pogrjnjeni mizi pod sliko so bile lepo razvrščene knjige, ki jih je spisal Janko Leban za slovensko mladino in slovenski narod, in sicer: „Iskrice“ I., II. in III. zvezek, „Dva brata“, „Veselje in žalost“, „60 malih povesti“, „100 beril“, „Mirko Poštenjakovič“, „V domačem krogu“, „Na različnih potih“, „Zaupaj v Boga v vsaki potrebi“, „Pri Vrbovčevem Grogi“, „Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli“, „Človek v pogledu na njegovo telo in dušo“, „Andrej baron Čehovin“, „O jetiki“, „Ljudmila“. Dalje je bilo na mizi nekaj odprtih koledarjev in „Večernic“ Družbe sv. Mohorja, kjer se nahajajo Lebanove pesmi, kot: „Slabi časi“, „Drvar“, „Turki v Begunjah pri Cerknici“, „Stari vojak“, „Ob uri duhov“, „Zadovoljni kmet“ i. dr. Zagledal sem na mizi razgrnjen 3.—4. zvezek „Novih Akordov“ iz leta 1913. Tam je objavljen Lebanov spis „Josip Kocjančič, o 35 letnici njegove smrti“.

Darček, ki sem ga še vedno imel v naročju, me je iznova strel za brado, pokazal na Lebanova dela in ponosen, da tudi on kaj ve, povedal zlogovaje: „Jan-ko Le-ban je pi-sa-telj.“

Nad Lebanovo sliko je bil v polkrogu pripet lep trak v narodnih barvah, ves v zelenju, s katerega se je blestel zlat napis: „Janku Lebanu ob 50 letnici njegovega pisateljstva hvaležni častilci njegovi“. — Tega napisa si malček kajpak ni mogel zapomniti.

Zdajci zadoni vesela, v srce segajoča pesem. Ob klavirju zbrani Lebanovi častilci so pevali z velikim navdušenjem iz „Zbirke cerkvenih pesmi“, ki jih je uglasbil in večinoma sam zložil Janko Leban. Posebno so mi ugajali napevi: „Otroci, veselje nocoj se glasi“, „K Tebi, Marija,

KANAL OB SOČI,
RO ISTNI KRAJ JANKA LEBANA

prihitim“, „Ave, Marija!“, „Marija, naša mati“, „O, Jezus, moj rešitelj“ in refren Marijine pesmi „Prosi, le prosi, Marija, za nas! Prosi za nas zdaj in poslednji čas.“

Moj mali Darček me je še enkrat zgrabil za brado ter povedal: „Atek, Janko Leban je skla-da-telj.“ Pri tem je bil tako prijetno razpoložen, da je jel od veselja ploskati z drobnimi ročicami, kakor da daje takt veselim pevcem.

Govornik je že pred mojim prihodom nastopil, zato ga nisem slišal. Govor je imel spisane. Pokukal sem vanj in prečital te-le vrstice: „V deželi rajsko-mili,“ solnčni Goriški, ki nam je dala Krilana in Gregorčiča, je tekla zibelka tudi Janku Lebanu. Rojen je bil 21. aprila 1855 v Kanalu. Njegov oče Valentin je bil učitelj; kot učitelj je sklenil tudi naš idealni Janko delovati med svojim narodom. Izobraževal se je v Gorici na normalki in gimnaziji, dovršil pa je študije na učiteljskišči v Kopru, nakar je služboval kot učitelj (nadučitelj) na teh-le mestih: Komen, Lokev, Avber na Primorskem, Begunje pri Cerknici, Trebelno na Dolenjskem, Bukovica na Gorenjskem. Oktobra meseca 1911 je bil stalno upokojen in živi sedaj na svojem zadnjem službenem mestu, v prijazni Bukovici nad Škofjo Loko na Gorenjskem, kjer izvršuje še nedovršena dela svoja in jih pošilja v svet! . . .“

Govornik je opazil, da gledam v njegov rokopis; hitro ga je zakril mojim očem, sam ne vem, iz katerega vzroka.

Poslušal sem ubrano, navdušeno petje in gledal v Lebanovo sliko. Zdaj mi ni bilo malčkovo brbljanje v pisarni več uganka. Tako časti mladi svet svoje zaslužne može, ki so osiveli zlasti ob delu za mladino. In to mi je porok, da Janko Leban ne bo umrl. V slovenski mladini bo živel in v njej se nanovo narodil kot svetla zvezda, ki kaže pot v boljšo bodočnost.

Mali sinček se me je oklenil okrog vratu in vzkliknil po otroško: „Atek, Janko Leban je moj!“

Da, ljubezen je govorila; tudi malčki so njegovi; duh, ki veje iz njegovih knjig in biva danes v naši družbi, jih je ogrel in jih bo tudi spremljal po poti življenja v čast in slavo mile majke Jugoslavije.

Lebanovi častilci so peli zadnjo kitico njegove Marijine:

„Ko pride konec naših dni,
ugašala bo luč oči:
Marija, brani nas tačas
in k Bogu v raj povedi nas.“

Solza se mi je utrnila v očeh. Tako je mogel zapeti le on, ki ne bo umrl . . .

Slava Janku Lebanu ob njegovem petdesetletnem slovstvenem delovanju!